

Tecknade serier - Ett utforskat språk

fredagen den 22 maj 2015

i Kungl. Vitterhetsakademiens lokaler, Villagatan 3, Stockholm

Under de senaste trettio åren har de tecknade serierna genomgått en dramatisk utveckling i Sverige. Med början på 1980-talet och artister som Joakim Pirinen, Max Andersson, Gunna Grähs, Inger Edelfeldt, Lena Acebo och Charlie Christensen har antalet serieskapare växt explosionsartat, liksom den uppmärksamhet och det genomslag de fått. Idag är de tecknade serierna inte bara accepterad utan också hyllad och mycket framgångsrik del av medielandskapet.

Utvecklingen är internationell. 1992 vann till exempel Art Spiegelman Pulitzer-priset med *Maus*, medan Alan Moores, Dave Gibbons *Watchmen* rankas i *Time* (magazine) rankas bland de hundra bästa engelskspråkiga romanerna som publicerats sedan tidningen grundades 1923.

I de tecknade seriernas form skapas numera episka berättelser, gestaltas existentiella frågor, undersöks ideologiska hållningar och framförs vass politisk kritik. Kreatörer som Liv Strömquist, Mats Jonsson, Martin Kellerman, bland många andra, är numera självklara namn, inte bara bland en kulturintresserad allmänhet utan i befolkningen i stort. Framgångarna sträcker sig också utanför Sverige och till exempel har Martin Kellerman har fått sina verk utgivna i USA, Frankrike, Norge, Danmark, Italien och Slovenien.

Ändå finns förvånansvärt lite forskning på området, inte bara inom den svenska akademiska världen utan även internationellt. Trots att tecknade serier måste anses som ett eget medium eller språk, skilt från både film och litteratur, finns ett fåtal analyser av, eller undersökningar om dess speciella villkor och funktion. Avsikten med denna konferens är att med särskilt fokus på svenska artisterna, belysa de tecknade seriernas villkor, egenart och speciella språkliga uttryck med ett akademiskt perspektiv, och därigenom bidra med en grund för fortsatta analyser.

PROGRAM

- 9.25-9.30 Elena Balzamo: Välkomnande
- Session 1 Moderator: Elena Balzamo
- 9.30-10.00 David Gedin: Över tid. Läsaren, narrationen och tidsligheten
- 10.00-10.30 Monica Hellström: Teman och tekniker i svenska alternativserier
- 10.30-11.00 Nina Ernst: Det tecknade jaget. Berättarstrategier i den självbiografiska serieromanen
- 11.00-11.30 KAFFE
- Session 2 Moderator: David Gedin
- 11.30-12.00 Hans-Christian Christiansen: Metode til analyse af tegneserie
- 12.00-12.30 Boel Westin: Transmedial muminologi
- 12.30-13.00 Kristy Beers Fägersten: Samtal i serier
- 13.00-14.00 LUNCH
- Session 3 Moderator: David Gedin
- 14.00-14.30 Anna Nordenstam: Högerideologi som dansbandsmelodi. Politiska subjekt i svenska feministiska serier
- 14.30-15.00 Camilla Storskog: Att beskära en Fältskår. Om Topelius i serieformat
- 15.00-15.30 Per Israelsson: Fantastik i serier
- 15.30 – 16.00 FÖRFRISKNINGAR
- Session 4 Moderator: Elena Balzamo
- Kl. 16.00-16.30 Aude Pasquier: Tegneserier, boblespråk og oversetterens insomnia
- Kl. 16.30-17.00 Att publicera serier: Villkor och möjligheter. Samtal med Rolf Classon
- Kl. 17.00-18.00 Paneldebatt: Tecknade serier. Förutsättningar och framtid. Fabian Göranson, Fredrik Strömberg, Josefin Svenske, Ola Hellsten. Moderator: David Gedin
- 18.00-20.00 MIDDAG

ABSTRACTS

Hans-Christian Christiansen

Metode til analyse af tegneserie

I dette oplæg gives en konkret metode og et begrebsapparat til tegneserieanalyse målrettet en bred brugergruppe (fra gymnasier til læreruddannelsen og universiteter).

Metoden vil være funderet i den analytiske metode udviklet i bogen *Tegneseriens æstetik* (Museum Tusulanum, 2001).

Om metoden

Tegneserieanalyse har ligesom fx filmanalyse ofte været bundet til vores intuitive opfattelse af medier som *kanaler* der blot leverer indholdet til brugerne – og analyse har ofte været fokuseret på temaer og motiver og ofte funderet i litteraturteorien modeller.

Tegneserier består imidlertid af langt mere end indhold, bl.a. papiret, stregerne og modaliteter (samspillet mellem tekst og billede, sekvensen af stillbilleder) som skal inddrages som i analysemetoden.

Tegneserien har tillige træk tilfælles med andre billedfortællende udtryk, og i beskrivelsen af tegneseriens fortællestil skal også inddrages de billednormer som præger moderne billeddramatisering, ikke mindst afsættet i det filmiske fortællesprog.

I dette oplæg skitseres således en metode, der betoner *samspillet* mellem mediets materiale og det overindividuelle (bl.a. moderne billednormer og moderne billeddramatisering).

Nina Ernst

Det tecknade jaget. Berättarstrategier i den självbiografiska serieromanen.

Under 1990-talet inleddes en självbiografisk strömning inom seriemediet i Sverige, en strömning som förmodligen inte har nått sin absoluta kulmen ännu. En mängd serieskapare valde att porträttera sig själva ikonografiskt och det är nu möjligt att tala om en distinkt korpus. Självbiografier som gestaltas i serieformatet tycks i sin explicita stilisering vara fjärran från det realistiska. Vilka uttryck eller nya

möjligheter ges i seriemediets självframställningar? Hur återskapas minnen? Hur förmedlas självbilder?

Följande konferensbidrag ämnar besvara dessa frågor genom att visa vilka olika berättarstrategier som kommer till uttryck i den självbiografiska serieromanen, med hjälp av exempel från en rad olika svenska serieskapare, bland andra Mats Jonsson, Malin Biller och Stina Hjelm. Metanarrationen och självreferentialiteten är karakteristiska element i seriemediets jag-konstruktion. Direkt seriespecifika strategier går att finna i själva blottläggandet av det tecknade jaget och i de olika berättarinstanser som både temporalt och spatialt verkar på olika nivåer. Ambitionen är att klarlägga det tecknade jagets gestaltning och visa seriemediets betydande potential för självbiografiskt berättande.

Kristy Beers Fägersten

Att analysera samtal i svenska samtida tecknade serier

Svenska samtida tidningsserier såsom *Rocky*, *Stockholmsnatt*, *Fucking Sofo* och *Lilla Berlin* har gemensamt ett öppet narrativt format där någon uppenbar handling lyser med sin frånvaro. Det är alldagliga händelser och observationer som skildras, och det som istället utmärker dessa serier är ett påtagligt fokus på språk och samtal. Teckningarna hamnar i skymundan, och det är inte ovanligt att de förblir de samma från ruta till ruta. Seriernas grafiska form utnyttjas istället för att kunna precisera samtalets struktur samt dess muntliga drag. Samtal i tidningsserier står i förgrunden, så till den grad att flera språkbubblor kan skymma teckningarna och utdragna dialoger kan pågå över flera strippar (som motsvarar flera tidningsupplagor). Även om seriesamtal framförs skriftligt så inspireras texten av och härmar autentiska samtal. Därmed är seriesamtal befogade objekt för samtalsanalys som syftar på att undersöka hur sociala strukturer återspeglas av mellanmänsklig interaktion och informella samtal. Genom en tillämpning av samtalsanalytiska teorier och metoder på svenska nutida serier kan denna studie upplysa om hur serietecknare skriftligt återskapar, lyfter fram, och lekar med såväl konventioner som avsteg i muntliga samtal.

David Gedin

Över tid. Läsaren, narrationen och tidsligheten

Gestaltningen av tid har varit central i diskussionen kring tecknade serier. Särskilt hur teckningarnas speciella egenskaper skapar olika möjligheter att framställa tidsförlopp i en berättelse. Att området är väsentligt visas också genom att den mest vedertagna, men långt

ifrån okontroversiella, definitionen av serier är Will Eisner/Scott McClouds beskrivning av dem som en *sekventiell* konstform där just utrymmet mellan rutorna bli får en avgörande betydelse för berättelsens struktur. D v s narrativet ordnas på en gång i de avskilda ”frysta” bildenheter och i kombinationerna av dem, där också tiden får gestalt på en gång enskilt och i olika kombinationer. Att olika delvis skilda tidsordningar gestaltas *samtidigt* ger serierna en unik narrativ komplexitet.

Det blir i sin tur centralt för läsningen av tecknade serier, eftersom läsaren tvingas att delvis välja läsordning, men därtill läser de olika narrativa ordningarna i relation till varandra.

Min hypotes är att denna egenskap är något som är utmärkande för tecknade serier och på ett fundamentalt sätt skiljer dem från andra konstnärliga medier. Och att det i sin tur innebär att (den implicita) läsaren spelar en större roll i analysen av serier än ifråga om andra konstformer.

Monica Hellström

Teman och tekniker i svenska alternativserier

Den svenska alternativserien, eller vuxenserien, har ungefär tre decennier på nacken som etablerad kulturform. Antalet läsare och kreatörer växlat med tiden, men vissa särdrag har förblivit konstanta – i fråga om utseende, berättarteknik och tematik – och skiljer den svenska serien från utbudet i andra skaparområden. I min presentation ringar jag in ett antal sådana särdrag och diskuterar deras ursprung och funktion, och varför vissa genrer saknas nästan helt i den svenska seriemyllan. Bland särdragen kan nämnas ett motstånd mot det genomförda och polerade, och en nära relation till skämtteckningsgenren. Besläktad är frånvaron av den rena fiktionen, uppvägd av en besatthet med det vardagliga och folkhemska liksom med nostalgi. Tydlig är också en tendens att utnyttja barnets perspektiv, dels som kontrast mot det vuxna samhället, dels som symbol för utanförskap och sårbarhet i syfte att skapa empati. Den politiskt inriktade serie som vuxit fram det senaste decenniet använder sig av samma verktyg.

Per Israelson

Fantastik i svensk serie

Det första numret av antologimagasinet *Utopi*, som utkom februari 2011, innehåller ett manifest för en ”eskapistisk seriekonst”. Författarna till manifestet, samtliga själva serieskapare, konstaterar, delvis polemiskt, att den svenska seriekulturen de senaste decennierna har ”dominerats av realistiska och självbiografiska uttryck”. Vi kan idag se, mycket tack vare *Utopi*, hur ett antal svenska serier inom fantastikens genrer utmanar denna dominans.

Bland dessa serier finns en stark koppling till internationell fantastik. I synnerhet den stadigt växande mängd material som på ett eller annat sätt ingår i H P Lovecrafts verk har haft en produktiv inverkan. I år har två volymer med novelladaptioner utkommit, liksom flera serier löst baserade på Lovecrafts verk.

På ett strukturellt plan etablerar de här serierna en arkontisk textualitet: de upprättar ett arkiv av intertextuella relationer. Det handlar således om texter som explicit förhåller sig till en viss given textmängd. I denna mening utmärks de av deltagande och maktutövning. Men även på ett berättartekniskt och tematiskt plan är deltagande centralt. Seriemediet sätter som bekant fokus på textens konfiguration, där läsaren är en aktiv del av erfarenhetsproduktionen. Här upprättas en distribuerad subjektivitet, i vilken tinget – liksom det materiella mediet – utövar inflytande. Tingets makt över människan är också ett centralt tema – om inte *det* centrala temat – inom fantastiken. Inte minst hos H P Lovecraft.

Utifrån några verk av svenska serieskapare, utkomna de senaste tio åren, kommer jag belysa hur dessa etableras som en distribuerad subjektivitet, i vilken ting och människa är ömsesidigt delaktiga. Denna posthumanistiska subjektivitet återfinns på ett övergripande plan, som en arkontisk konfiguration av arkivet, men även tematiskt och berättartekniskt, genom seriemediets specifika materialitet och i de främmande ting om vilka fantastiken berättar.

Diskussionen utgår från ett antal svenska fantasy- och skräckserier som skriver in sig i Lovecraftarkivet, antingen som rena adaptationer, eller som visuella och tematiska versioner.

Anna Nordenstam

"Högerideologi som dansbandsmelodi". Politiska subjekt i svenska feministiska serier

Serier är en viktig arena för samhällskritik och feminism i Sverige idag (Johansson 2012, Lindberg 2014, Nordenstam 2014). En ny generation av kvinnliga serietecknare som Liv Strömquist, Sara Granér, Nina Hemmingson, Nanna Johansson, Lotta Sjöberg har vunnit starkt gehör genom sina uppmärksammade alternativa serier som *Hundra procent fett* (Strömquist 2005), *Jag är din flickvän nu* (Hemmingson 2006), *All I Want for Christmas is planekonomi* (Granér 2012), *Hur man botar en feminist* (Johansson 2013) och *Det kan alltid bli värre* (Sjöberg 2014). Dessa serier är politiska. Föredraget undersöker hur politiska subjekt konstrueras i bild och text med ingående analys av hur feminism och politik gestaltas. Särskilt lyfts collagetekniken, ironi och satir fram och bruket av populärkulturella referenser. Föredraget avslutas med en jämförelse mellan de svenska feministiska serierna i relation till de amerikanska, feministiska moderna avantgardserierna (Chute 2010, Danziger-Russel 2013, Kukkonen 2013, Robbins 2014) och pekar på intertextuella samband men också på skillnader i mediets språkliga och bildliga uttrycksformer och dess förhållningssätt till politik.

Aude Pasquier

Tegneserier, boblespråk og oversetterens insomnia

Til tross for at tegneserier har fått seg nye, trendige klær med begreper som «grafiske romaner», «tegnede biografier» eller «grafiske reportasjer», er de vanligvis fortsatt betraktet som én og samme sjanger. Har de da som sjanger noen egenarter som gjør at de også har noe karakteristisk når de skal oversettes? Tegneserier er for det meste bare samtaler krydret og prydet med et par onomatopoietikoner. Er da den største utfordringen for oversetteren å presse teksten inn i snakkeboblene? Siden det handler om samtaler, er å oversette tegneserier det samme som å oversette dramatik? Eller film? Eller dialoger i romaner? Og hva med bildene? Må eller kan de oversettes på en eller annen måte? Hva med humoren? Hvilke strategier kan man bruke i tilfellet den ikke bare ligger i teksten, men i det visuelle, som (teoretisk sett) er fast og uforanderlig? Finnes det noe spesielt i dette språket som lydløst gjenspeiler det muntlige?

Camilla Storskog

Att beskära en Fältskär. Om Topelius i serieformat

Adaptionsanalys är en växande genre inom vilken studier som fokuserar på det specifika i överföring av litterära klassiker till serieformat dock utgör ett smalt fält (Vanderbeke 2010, Ferstl 2010). Forskningsartiklar begränsar sig inte sällan till frågor rörande serieversionens trohet till originalet eller dess lämplighet som didaktiskt hjälpmedel och inkörspport till den ”stora” litteraturen (Beineke 2011).

I mitt inlägg vill jag försöka bidra till att utveckla synen på hur överföringsprocessen från roman till serieroman kan studeras och förstås. Jag utgår från serieversionen av Topelius *Fältskärns berättelser* som publicerades i tidskriften *Levande livet* 1942-44, med bilder av tecknarsignaturen Bovil (Bo Vilson 1910-49) och manus av Kåbeson (Knut Bengtsson): Serien *Illustrerade klassiker* utgav senare tre serietidningar baserade på Topelius roman (nr. 161 *Kungens ring*, nr. 176 *Kungens karoliner* och nr. 200 *Riddaren och häxan*).

På vilket sätt vinklas och beskärs källtexten för att passa serieformatet? Vilka aspekter förstärks när ett kanoniserat verk anpassas till de populärkulturella *Illustrerade klassikerna*? I vilken mån utnyttjas seriemediets specificitet (kombinationen text och bild, bildsidans syntax etc)? Är slutresultatet en illustrerad klassiker eller en självständig, kreativ omtolkning av romanen?

Boel Westin

Transmedial muminologi. Konst och berättande i Tove Janssons tecknade serie ”Mumin”

Den tecknade serien *Mumin (Moomin)* med start i *The Evening News* (London 1954) blev Tove Janssons internationella genombrott. Serien gick som mest i 120 dagstidningar i 40 länder. Seriens genomslagskraft och relationen till muminböckerna (förhållandet mellan illustrerad text och serie) diskuteras från olika perspektiv: användningen av seriemediets grafiska formspråk, som idéer om ”sequential art”, samt bruket av metafiktiva grepp i text och bild.

DELTAGARE

Hans-Christian Christiansen er Ph.d., Mag.art. i Filmvidenskab. Han har skrevet og redigeret en række lærebøger om medieanalyse, grafiske romaner og relationen mellem film og tegneserier, bl.a. Tegneseriens æstetik (2001).

Rolf Classon har varit verksam som förläggare och utgivare av tecknade serier i 35 år. Han har publicerat över 400 böcker av svenska serietecknare. Han har undervisat i tecknade serier vid Konstfack. Han har fått ett stort antal Svensk bokkonst-, Adamson- och Urhundenpriser för produktioner han medverkat till. Han har grundat flera publikationer men framför allt startat och drivit tidskriften Galago under 35 år. Han startade »FAT" - Föreningen alternativtidskrifter i samarbeten och satt under fem år i styrelsen för tidningsdistributören Presam. 2005 erhöll han Sveriges Författarfonds stora premium ”som belöning för insatser som främjat svensk litteratur”.

Nina Ernst är doktorand i litteraturvetenskap vid Lunds universitet och arbetar med en avhandling om tecknade självframställningar med särskilt fokus på svenska samtida serieromaner. Hon har tidigare presenterat resultat kring sin serieforskning vid internationella konferenser i USA, Finland och Kina samt i Sverige.

Kristy Beers Fägersten är docent i engelska med språkvetenskaplig inriktning vid Södertörns högskola. Hennes forskningsintressen rör diskurs- och samtalsanalys, språkbruk i medier, svordomar och svenska tecknade serier. Hon är författaren till, *Who's Swearing Now? The social aspects of conversational swearing* (2012) och skriver på monografen, *Panel discussions: Representing talk-in-action in comic strips*.

David Gedin är docent i litteraturvetenskap vid Uppsala universitet med forskningsinriktning mot litteratursociologi. Han deltog bl a i den artonde internationella Strindbergskonferensen i Rom 2014 med ett anförande om gestaltningen av Strindberg i seriekonsten.

Fabian Göranson är förläggare för barnserier på Rabén & Sjögren. Han har gett ut flera serieböcker, Gaskriget, Kirurgi och en seriebearbetning av August Strindbergs roman Inferno. 2011 startade han äventyrsserietidningen Utopi magasin och drev fram till 2014 Kolik förlag.

Ola Hellsten är konstnärlig ledare på Sveriges enda seriebibliotek Serieteket samt en av de ansvariga för Stockholms Internationella Seriefestival

Monica Hellström är tecknare med ett förflutet som serietecknare och är PhD i Classical Studies vid Columbia University, för närvarande knuten till Svenska Institutet i Rom.

Per Israelson är kritiker och doktorand i litteraturvetenskap vid Stockholms universitet, där han skriver en avhandling om fantastikens mediehistoria.

Anna Nordenstam är docent och universitetslektor i litteraturvetenskap vid Göteborgs universitet och professor i svenska med didaktisk inriktning vid Luleå Tekniska Universitet. Hon har skrivit en artikel om Liv Strömquist (2014) och planerar fler i ett serieprojekt.

Aude Pasquier översätter litteratur fra norsk, engelsk og svensk til fransk. Hun jobber innenfor alle sjangrer (noveller, tegneserier, bildebøker, ungdoms- og voksenromaner). Blant tegneserieskapere som hun har oversatt: Steffen Kverneland, Pelle Forshed, Åsa Grennvall, Martin Kellerman, Gary Panter, John Pham, Julia Wertz, Nils Axle Kanten, Lina Neidestam og Lise Myhre.

Camilla Storskog är forskare i skandinavisk litteratur vid Milanos Universitet. Till hennes specialintressen hör olika aspekter av förhållandet mellan ord och bild (litterär impressionism, serieroman, illustrerade verk).

Fredrik Strömberg är ordförande för Seriefrämjandet, kursansvarig på Serieskolan i Malmö, redaktör för kulturtidskriften Bild & Bubbla, författare till böcker som Black Images in the Comics, Jewish Images in the Comics och Comic Art Propaganda, samt doktorand på Malmö Högskola, med inriktning på konstformen tecknade serier.

Josefin Svenske är kulturproducent och har jobbat med tecknade serier i 10 år, både som tecknare, lärare på Serieskolan i Malmö och som utställnings koordinator. Numera är hon förläggare på det egna Kolik förlag samt Raben och Sjögen som satsar på barnserier.

Boel Westin, professor i litteraturvetenskap vid Institutionen för kultur och estetik, Stockholms universitet. Hennes biografi Tove Jansson. Ord, bild, liv har översatts till fem språk och utkom 2014 på engelska, bulgariska och japanska.